

Egy Nobel-díjas tudós tanúságtétele

Szent-Györgyi Albert vallomása a Johan-ügyben, 1945-ben

Varga Csaba dr.

Pécsi Tudományegyetem, Általános Orvostudományi Kar, Orvosi Népegészségtani Intézet,
Környezetegészségtani Tanszék, Pécs

Negyven éve hunyt el a 20. század legnagyobb magyar közegészségügyi szervezője, a magyar falu gyógyítója, a tudós orvos, a magyar penicillin megalkotója. *Johan Béla* (1889–1983) nevéhez fűződik az Országos Közegészségügyi Intézet (OKI) megalapítása, a Zöldkeresztes mozgalom életre hívása, a diftéria elleni védőoltás bevezetése és sok egyéb egészségügyi innováció, mely a magyar egészségügyet a két világháború között európai szintre emelte. Nevét méltán viselte az OKI egyik jogutódja, az Országos Epidemiológiai Központ, valamint egy népegészségügyi program is, mígnem a kétezres évek derekán néhány „szemfüles” újságíró és erkölcsi ügyekben egy halottal szemben bátran ítélező történész támadást nem indított személye ellen. Ennek oka az volt, hogy Johan mint belügyi államtitkár (a mai helyzethez hasonlóan akkor is a Belügyminisztériumhoz tartozott az egészségügy) nem mondott le posztjáról a német megszállás után, hanem amíg tehetett, tovább irányította az egészségügyet. Az a tény, hogy ezzel életet mentett, mert helyére csak a magyar egészségügyet a zsidó orvosoktól radikálisan megtisztítani szándékozó, véresszájú antiszemita orvospolitikusok egyike került volna, nem számított [1]. A legszomorúbb, hogy az orvos-egészségügyi szakma sem mert kiállni mellette – tisztelet a néhány kivételnek, akik tiltakoztak Johan újabb meghurcolása ellen [2]. Neve lekerült a népegészségügyi programról, az országos intézet nevéből, szobrát eltávolították az intézmény kertjéből az akkori egészségügyi miniszter utasítására.

Idézzük most meg a háború utáni népbírósi tárgyalás egyik tanúját, Szent-Györgyi Albertet, és írásos tanúvallomását a Johan-ügyben. (A népbírósi Johant egyébként felmentette, alighanem az egyetlen belügyi tisztviselőként. Később újabb zaklatások érték. A penicillinnel kapcsolatos amerikai kapcsolata miatt az ÁVH [Államvédelmi Hatóság] is internálta.) Reménykedjünk abban, hogy talán egy jobb kor majd igazságot szolgáltat az ő számára is.

Az itt következő levelet tehát Nobel-díjasunk írta dr. Gáthy Endre népbírósi tanácselnöknek, 1945. július

25-i keltezéssel. Ez a dokumentum – melyet betűhíven, eredeti helyesírással közlünk – és a per egyéb iratai is a Johan család tulajdonában vannak.

„Igen tisztelt Elnök Ur!

Kérni kívántam azt, hogy engem is tanuként hallgassanak ki Johan Béla ur ügyében. Mivel egészségem arra kényszerít, hogy pár hétre vidékre menjek, nem lehetek jelen a tárgyaláson s így kérem e soraimat vallomásnak tekinteni s a per irataihoz csatolni.

Johan Béla urat medikus korom óta ismerem s vele különösen külföldről való hazatérésem, 1932 óta benső baráti viszonyban álltam. Különösen az hozott össze, hogy felső tudományos képzettségünket mindketten angolszász államokban sajátítottuk el és így egyrészt az angolszász, másrészt az antifasciszta beállítottságunk hasonló volt. Minden tekintetben rendkívül humánus és demokrata beállítottságu, amit semmi sem bizonyít jobban, minthogy szinte korlátlan befolyását sem saját fényét emelő központi intézet felállítására, hanem a nép széles és legjobban elhanyagolt rétegeinek felemelésére használta.

Johan Béla urat elsőrendű szakembernek tartom, mégpedig nem a saját tanulmányaim alapján, mivel az ő munkairánya az enyémtől távol áll s így azt megítélni igazán nem tudom. Véleményemet elsősorban arra az igen nagyfokú tiszteletre, megbecsülésre és elismerésre építem, melyet magának Johan úr az egész világon tudományos körökben kivívott.

Hogy a Sztójay kormány alatt helyén maradt, azt nem tudom hibául felróni. Nem azért mentem fel őt magam a vád alól, mert távozásával kétségtelenül Csik¹ vagy más ilyen egyén kezébe került volna állása, aki sok szenvedésnek és kárnak lett volna okozója. Én magam részéről azért

¹ A német megszállás nyomán Csik László, az orvosi kamara akkori elnöke és Orsós Ferenc kérvénnyel fordult a Belügyminisztériumhoz, sürgetve a hatóságokat, hogy az addig megkímélt, polgári munkaszolgálatban alkalmazott zsidó orvosokat mielőbb deportálják. Ennek az akciónak a háború után végzett becslések szerint mintegy 2500-an estek áldozatul, az ország zsidó orvosainak több mint a fele. Forrás: <https://mok.hu/a-kamararol/tortenetunk>

mentesítem a vád alól, mert az orvosi hivatás semmi más hivatáshoz nem hasonlítható és külön elbírálást kíván. Nincs olyan politikai változás amely lelkiismeretes orvost arra kényszeríthetne, hogy hivatalos működését megszakítva egy szülés levezetését abbahagyja. Johan Béla a nemzet nagy szüléseihez tartozik, akik egy új, egészségesebb generáció világhozzásán fáradoztak. Ő ezt a feladatot vállalta és lelkiismerete szerint a végsőkig teljesítette. A különbség a gyakorló orvossal szemben csak az, hogy reá nem egy szülés, hanem szülések ezrei voltak bízva és azokat nem hagyhatta el.

Nézetem szerint a nemzet nagy és mély hálával tartozik Johan Bélának azért a nagy szakértelmű munkáért, amellyel a népegészségért munkálkodott. Hálával tartozik azért a nemzetközi elismerésért is, amelyet Johan uttörő munkájával országunknak kivívott. Előtte senki még

egészségügyi téren a magyar ugart oly eréllyel, tudással, eredménnyel nem művelte mint ő.

Kérve ezen írásom tudomásul vételét maradok kiváló tisztelettel:

Budapest, 1945. július 25.
Szent-Györgyi Albert s.k.
egyet. ny. r. tanár”

Irodalom

- [1] Varga Cs. Addenda to the Johan case. Without commentary. [Szemelvények a Johan-ügyhöz. Kommentár nélkül.] Orv Hetil. 2010; 151: 274. [Hungarian]
- [2] Kertai P. Five hundred lines on the margin of the “Béla Johan case”. [Ötszáz sor a Johan Béla-ügy margójára.] Orv Hetil. 2005; 146: 2083–2088. [Hungarian]

„Pudor si quem non flectit, non frangit timor.”

(Akinak a becsülete nem hajlik meg, a félelem sem törí meg.)